

YENİ NESİL EV ALMA HAYALİYLE BÜYÜMÜYOR

Röportaj Enes Ürün
Fotoğraf Sedat Özkömeç

AHMET ERKASAP

Küreselleşme olgusunun gün be gün yoğunlaşması ve dijitalleşmenin dozunu artırarak seyretmesi sonucunda yeni yaşam tarzları da beliriyor. Bunların en göze geleni bugünlerde dijital göçebelik gibi. Bu yeni gerçekliği olduğu gibi saptamak adına "Yeni bir iş gücü ve yeni bir yaşam tarzı olarak dijital göçebelik" başlığındaki konuya dair kuşatıcı bir doktora tezi yazan sosyolog Ahmet Erkasap'la konuştuk. Dijital göçebelerin bu yaşam tarzını seçmelerinin arkasında yatan motivasyonlar, kendilerinde gözlemlenen ortak vasıflar, gittikleri yerlerdeki yerel kültürle kurdukları ilişki, ekonomik olarak hem kendi ait oldukları ülkelere hem de gittikleri yerlere etkileri, psikolojik hâlleri, konakladıkları yaygın destinasyonları seçim kriterleri, yapay zekâlaşmanın onlar üzerinde gelecekteki muhtemel yansımaları ve meselenin daha birçok boyutunu kapsayan bir röportaj gerçekleştirdik.

Dijital göçebelik tam olarak nedir, bir çerçevesini çizebilir miyiz?

Dijital göçebeliliğin pek çok tanımı var esasında. Ama çok temel olarak, zaten isminden de belli olacağı üzere iki olgu üzerine kurulu: biri dijitalleşmenin kendisi, diğeri seyahat edebilmek. Yani göçebe diyoruz biz ama *nomad*, esasında seyahat eden manasında, göç eden; göçmen değil, göçebe. Çok karışıyor bu ikisi birbirine. Bizim bununla kastımız kendi hayatını seyahat ederek sürdüren ve dijital çalışarak kazanan kişiler. Yani burada baba parası yiyen, fonlanan bir kişiden bahsetmiyoruz.

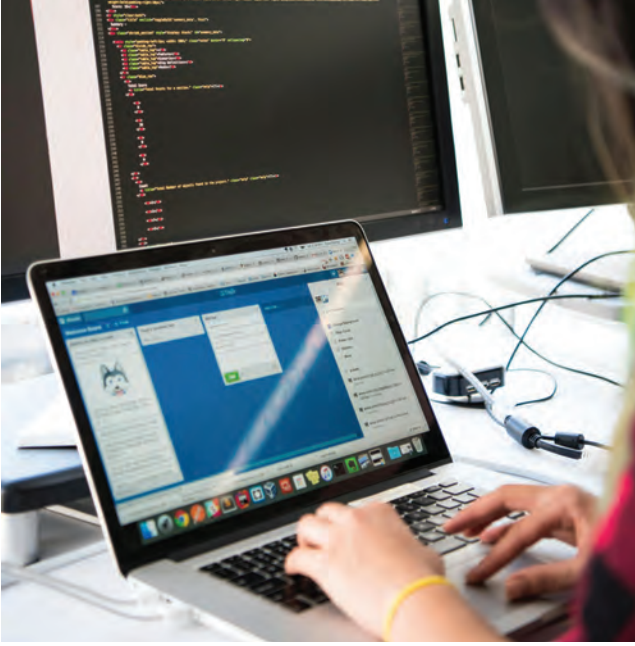
Bu olguyu tam olarak neyin ortaya çıkardığına dair kesin bir şey söylemek pek mümkün değil ama çok eski bir kavram olmadığını da biliyoruz. Dijital olmak zaten nispeten yeni. Bunun pedalına basansa Covid oldu diyebiliriz. Pandemi döneminde normal dijital göçbelerin aksine seyahat edemiyorduk, bu yüzden göçebe olamadık ama hepimiz bir anda dijitale olduk. Yapabileceğimiz her şeyi dijital çevirdik. Atölyeler, dersler, yoga seansları bile... Bunu yapınca insanlarda bir farkındalık ortaya çıktı: "Bunu dijital yapabiliyorsam evden yapmak zorunda değilim." Yapmadığı noktada da seyahat etmeye başla-

dılar. Burada genellikle nispeten sorumluluğu az olan daha genç insanlarda daha yaygın oldu. Şimdi ben kendimden örnek vereyim. Şu an 45 yaşındayım. Covid zamanında 40-42 yaşındaydım. İki çocuğum vardı. Bittiğinde her şeyi dijital yapabileceğimi biliyordum. Ama iki çocuğumla seyahat edemeyeceğimi düşünüyordum.

Dijital göçebe olmanın temel vasıfları nedir?

Benim gözlemlediğim, en azından benim gördüğüm insanlar ve incelemelerim özelinde, mutlaka bir girişimci zihniyete sahip olma ihtiyacı gerektiriyor. Evet, bir yerde çalışarak yapılabilir. Görüştüğlerimden bisi kripto pazarında alım satım yapan şirketlerden birinde çalışıyordu ama diğer görüştüğlerimin çoğu ya freelance olarak kendi işlerini yapıyorlar veyahut önceden kurdukları işi bir şekilde devam ettiriyorlardı. Mesela dijital reklam ajansı sahibi olan biri vardı. O işi kovalıyordu. Bir başkası video montajlama üzerine çalışıyordu. Sosyal medya yöneticiliği yapan çok var. Dolayısıyla mutlaka bir girişimcilik zihniyeti olması gerekiyor. İkinci olarak, Hofstede'den ilhamla belirsizlikte risk alabilme ve baş edebilme becerisinin yüksek olması

Dijital göçebe olmanın temel vasıfları: Girişimci olmak, risk almak, dijital dünyayı çok iyi bilmek, dayanıklı olmak, çevik olmak, esnek olmak. Bunlar bir kişide olması beklenenden çok daha fazla özellik aşlında. Ama var, yani yapıyorlar.

MUTLAKA BİR GİRİŞİMCİLİK ZİHNİYETİ OLMASI GEREKİYOR. İKİNCİ OLARAK, HOFSTEDE'DEN İLHAMLA BELİRSİZLİKTE RİSK ALABİLME VE BAŞ EDEBİLME BECERİSİNİN YÜKSEK OLMASI GEREKİYOR. BİZİM ÜLKEMİZDE BUNUN ORANI ÇOK YÜKSEK ÇIKMAZ ÇOĞUNLUKLA. HERKES MEMUR OLMAK İSTER. ARZU BUDUR. AMA BENİM JENERASYONDAN SONRAKİ JENERASYON BELLİ Kİ BURADA FARKLI LAŞMAYA BAŞLIYOR.

gerekiyor. Bizim ülkemizde bunun oranı çok yüksek çıkmaz çoğunlukla. Herkes memur olmak ister. Memur olur maaşımı alırım, ayın 15'inde kafam rahat diye düşünülebilir. Arzu budur. Ama benim jenerasyonumdan sonraki jenerasyon belli ki burada farklılaşmaya başlıyor. Yani diyor ki ben memur olacağım da ne yapacağım? Bir odanın içinde çalışacağım hayatım boyunca. Bunun yerine gezebilirim diyor. Bir riske atılma isteği de var.

Bunun yanında dijital dünyayla ilişkisinin yüksek olması gerekiyor. Çünkü dijitalleşme dediğimiz şeyin tam ortası bu. Yani biz yapay zekâyı bilmeden onlar yapay zekâyı zaten bir şekilde kullanıyorlardı. IT alanında çalışan yazılımcılar bu alanda çok yaygınlar. Çünkü kodlama biliyor ve kendi başına yapabiliyor. Belli bir bilginin üzerine istediği şeyi kodlayıp onu pazara sürebiliyor. Biraz da ekonomisini iyi yönetmeyi bilmesi gerekir zira her ay aynı kazanmayabilir. İş yapmadığında bütçesi kısıyor. Orada da bahsettiğimiz esnekliğe dönüyoruz. Hem çevik hem esnek olacak. Esnek olacak çünkü bütçeyi kontrol edecek. Çevik olacak, çünkü gerektiğinde yer değiştirecek. Bu villa pahalı, daha uygun bir hostele geçme- liyim dediğinde orada bir düşünüş yaşamaya- cak. Baş edebilecek. Bu yüzden bir yılmazlık, dayanıklılık da gerekiyor. Toplamda bu şekilde beş altı madde sayabiliriz. Girişimci olmak, risk almak, dijital dünyayı çok iyi bilmek, dayanıklı olmak, çevik olmak, esnek olmak. Bunlar bir

kişide olması beklenenden çok daha fazla özellik aslında. Ama var, yani yapıyorlar.

Yaygınlığı gitgide artı- yor mu bu olgunun? Yaş, cinsiyet dağılımı ve ailevi ilişkiler nasıl?

Çok ciddi artış var. Yani 2020'deki *estimate*lerde, 16-18 milyon bantlıymış. 2024'e geldiğimizdeyse 38-40'lara ulaşmış. İkiye katlanmış bir anda. Bu ivme daha da yukarı doğru gidecek gibi görünüyor. Çünkü yeni nesil seyahat etmenin çok da keyifli bir şey olduğunu farkında. Bir de dijital yolla para kazanmanın yolları artıyor. Mesela benim gördüğüm kişilerden biri online psikologluk yapıyordu. Bir başkası online fitness eğitmenliği yapıyordu. Açıyor kamerasını, karşı tarafa yapacağı hareketleri gösteriyor. İnternet bağlantım sağlam olsun, ben orada işi bulurum dedikleri anda ivme yukarı doğru çıkıyor. Bir başkası siber güvenlik alanında çalışıyordu mesela. Dijital pazarlamacı zaten söylemiyo-

rum, onlar çok yaygın. Dijital göçebelere dijital göçebe olmak için danışmanlık veren biri vardı mesela. Dijital para kazanma yöntemleri çoğaldıkça ben çok daha artacağını düşünüyorum. Yeni nesil ev alabilme hayaliyle büyümüyor artık. Ev almak çok zor zaten. O zaman parayı harca yayım diyor. Başka ülkelerde harca yayım. Ucuza yaşayayım ve gezeyim. Bana çok makul geliyor Yapabilsem ben de yapardım.

Yaş konusuysa çok netameli bir konu. Neden dersiniz, benim tanıştığım 30 yaş üzeri çok fazla yok. 33 var, 34 var, 37 de gördüm ama 40 hiç görmedim. Duyduğum var sadece. Çok ileri yaşta yapılabilir mi, pek emin değilim. Benim görüşüğüm herkes en azından belli bir noktada bir merkez belirleyip -mesela Bulgaristan- oradan çıkıp gezerek devam etmeyi hayal ettiğini söyledi. Bundan dolayı sürekli 6 ayda bir yılda bir yer değiştireceğim diyen, bunun hayalini kuran 40 yaş

üzerinde hiç kimseyi görmedim. Bence ileri yaş için biraz zor bir yaşam stili.

50 yaş üzerinde biriyle karşılaştım aslında ama o da para kazanmıyordu. Var olan parasını yiyordu. Görüşüğüm kişilerden bir diğeri, yanlış hatırlamıyorsam 37 yaşında bir hanımefendiydi. Bir teknoloji şirketinde çalışıyordu. Buradaki hayatını devam ettiriyordu. Toplantıları için çok fazla seyahat ediyordu. Bir yerde üç gün kalması lazım, sekiz gün kalıyordu. Buradaki ailesi bundan rahatsız değildi. Eşiyile kızıyla iletişimi seyrinde akmaya devam ediyordu. Ama eninde sonunda mutlaka geriye o merkeze dönüyordu. Böyle bir model belki olabilir. Tam olarak dijital göçebelik sayılır mı? Yani orijinal tanıma pek uymuyor. Ama bu da bir yöntem, sonuçta bunun bir tane doğrusu yok.

Cinsiyet de burada çok enteresan, kadın erkek arasında muazzam bir fark yok; daha dengeli bir durum söz

konusu. Yine tabii erkekler bir miktar daha fazla. Fakat kadınların da bu konuda daha ön planda olduğunu söylemek yanlış olmayacak. Bunu özgür olma arzusunun daha yüksek olmasına bağlamıştım. Bir de kadınlar kendilerini daha iyi çekip çevirebiliyorlar. Tabii gene kaygılar, çekinceler var. Bir kadın olarak mesela Hindistan'da seyahat etmenin çok da kolay olmadığına değinmişlerdi ki pek çok haberde gördük orada olumsuzluklar yaşanmıştı. Çiftler için bile böyle. Tayland, Vietnam, Kamboçya gibi daha barışçıl ülkelerde hiç sorun yaşamadıklarından da bahsetmişlerdi.

Evlilik konusundaysa, benim görüşüklerimden bir çift dijital göçebeyken tanışmışlardı. Mutlu da görünüyorlardı. *No-mad couple* olarak seyahat etmenin keyifli olabileceğinden bahsediyorlardı. Ancak enteresan bir şekilde tezi yayınladıktan üç ay sonra falan boşandılar. Tabii yabancı bir hanım ve Türk bir beydi. Oysa

Cinsiyet dağılımı çok enteresan, kadın erkek arasında muazzam bir fark yok; daha dengeli bir durum söz konusu. Yine tabii erkekler bir miktar daha fazla. Fakat kadınların daha ön planda olduğunu söylemek yanlış olmayacak.

o dönemde anlattıkları çok uyumlu gözüküyordu. Haricen, iki tarafın da seyahat ettiği bir çift var gördüğüm arasında. Birbirlerinden farklı yerlere de gidebiliyorlardı. Biri Bali'ye giderken biri daha sessiz bir yere gitmeyi tercih ediyordu. Ayrı ayrı da seyahat eden çiftler de var dolayısıyla.

Çocuklu dijital göçebe var mı? Seyrek de olsa var. Çocuklar belli bir yaşa kadar okul ihtiyacı olana kadar en azından seyahat edebiliyorlar. Okul ihtiyacından sonra mutlaka bir yerlerde bir kök salma ihtiyacı duyuyorlar. Veya Amerika benzeri ülkelerden gelenlerde *homeschooling* denilen okul ihtiyacını evde karşılama usulüyle meseleyi çözüyorlar. Kendileri çocuklarını okutuyorlar. Türkiye'de evden okullaşma diye bir şey yok. Dolayısıyla Türkiye'de çocuklu bir ailenin dijital göçebe olması biraz ütöpik. Yok diyemem tabii. Bir beyefendi var, eşi yabancı. Onun küçük bir oğlu var. Henüz okul yaşına gelmedi. Gelince ne olacağını göreceğiz. Bu yaşla da alakalı. Belki 25 yaşında bir çift çocuklarıyla seyahat ederken o kadar zorlanmayacak ama 40'tan sonra sanki o seyahatte başka bir şey arayabiliyor insan. Bu benim kendi fikrim de olabilir.

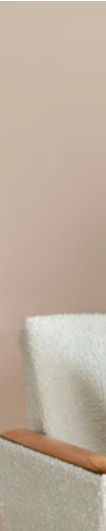
Dijital göçebeler kendilerini daha çok "dünya vatandaşı", aidiyetsiz kimlikler olarak mı tanımlıyorlar? Yoksa gittikleri yerlere kültürel bagajlarını da beraber mi götürüyorlar?

Gittikleri yerlerde aidiyetlerini çok da kaybetmiyorlar. Ama muazzam bir bağlılık da yok. Örneğin, Türkiye'den geliyorsa ben Türk'üm diyor. Fakat oradaki yeniliklere de kapalı

BİR GENÇ
GÖÇEBE 3 AYDA
BİR KONUMUNU
DEĞİŞTİRİYOR. BİRAZ
DAHA TECRÜBELİLER
6-7 AYDA BİR
DEĞİŞTİRİYOR. AMA
1 YIL KALAN ÇOK
YOK, ÇOK NADİR. BU
YÜZDEN İNGİLİZCE
KONUŞTUĞU
SÜRECE DİL
ÖĞRENME GİBİ
BİR ÇABALARI
YOK. YEREL HALK
ZATEN ONLARI
BİR KUMBARA GİBİ
HAYAL EDİP KOLLARI
AÇIP BEKLİYOR.

olmuyor. Gidip ben Türk'üm, biz burada buna zeytinyağı koymayız tereyağı koyarız, demiyor. Oradaki yaşamı benimseyip bununla beraber kimliğinin de çok geride bırakmaya çalışmıyor. Amacı orada kimliğinden kurtulmak değil. Dünya vatandaşı olduğu doğru ama sonuçta herkesin bir pasaportu var. Bu pasaport da onu nereye gitse illa takip ediyor. Buna rağmen karşı taraf sormasa nereli olduğunu da söyleyecek kadar önemli değil bu konu. Bu önemli bir konu olarak ortaya çıkarsa ancak konuşu-

lacak bir şey. Çünkü tanıştığı insanlarla ilişki kurma biçimi tabiiyeti üzerinden kimliğine bağlı, orijinal kimliğine değil. Bu yaptığı iş olabiliyor, benzer zevkler olabiliyor, seyahat etme tutkusu olabiliyor. Ama öyle olduğu için o kimlikten kaynaklı bir kaynaşma yok. Bu da zaten dünya vatandaşı demek. Herkes birbirini olduğu hâliyle kabul ediyor. Benim gördüğüm insanlar çok da kopmuş değillerdi. Sonuçta ben Türk'üm deyip buraya bağlanıyor bir yerde. Mesela orada yoğurt alacak bir yer bulursa mutlu oluyor. Bunu konuştuğum için söylüyorum.

Bir genç göçebe 3 ayda bir konumunu değiştiriyor. Biraz daha tecrübeliler 6-7 ayda bir değiştiriyor. Ama 1 yıl kalan çok yok, çok nadir. Bu yüzden İngilizce konuştuğu sürece dil öğrenme gibi bir çabaları yok. Yerel halk zaten onları bir kumbara gibi hayal edip kolları açık bekliyor. Göçebeler de çok da yerel dili öğrenemiyorlar bu sebeple. Şu ana kadar Taice veya Bali dilini öğrenmiş birini görmedim. Fakat yemeklerine ya da trafiğe alışabiliyor musun insan.

Yerellerle kültürel etkileşimleri nasıl oluyor bu noktada?

Benim gördüğüm çok da karışmıyorlar birbirlerine. Yani esasında dijital göçebelerin gittiği yerel halkın pek olmadığı belli alanlar, eğlence yerleri var. Çünkü öncelikle göçebelerin bütçe seviyeleri, alım gücü yerellerden çok farklı. Sonrasında kültürel olarak da ayrışıyorlar. Dijital göçebe kültürü diye bir şey var: Belli bir saate kadar çalışırız, belli bir saatten sonra da eğleniriz, gezeriz düşüncesindedir. Bunu her akşam yapıyorlar mı? Her akşam yapmasalar da pek çok akşam yapmaya çalışıyorlar. Çünkü zaten 6 ay kalacak orada. Ama yerel halk 60 yıl orada yaşayacak belki. Her akşam veya çok sık eğlenme gibi bir kaygısı yok ki onun. O hayatını idame ettirmeye çalışıyor. Göçebeyse hayatını idame ettirirken aynı zamanda birazcık bundan zevk de almaya çalışıyor ilk aşamada. O yüzden pek birbirlerine karışmıyorlar gibi. Kültürlemeden şu düzeyde bahsedilebilir; örneğin bir dijital göçebe Sri Lanka'dayken filleri görmeye gidiyor. Tapınakları gezmeye çalışıyor. Bir turist kadar ilgisini çekiyor. Çünkü dönüp çalışacak.

Dijital göçebeler daha çok birbirleriyle iletişim kuruyorlar. Yerel olanla iletişim kurma gibi bir kaygıları çok yok. Öncelikle networkü kendi çevresinde geliştirme kaygısındalar. Sonra bir taksi şoförüyle iki cümle etmiş etmemiş, o da zaten çok bir şey katmıyor öğrenme anlamında. Böyle biri varmış deyip geçiyor. Ev sahibine bir *tip* bırakıyor çıkarken ve onun hayatından çekiliyor. Kalıcı ilişkiler zaten dijital

DİJİTAL GÖÇEBELER DAHA ÇOK BİRBİRLERİYLE İLETİŞİM KURUYORLAR. YEREL OLANLA İLETİŞİM KURMA GİBİ BİR KAYGILARI ÇOK YOK. EV SAHİBİNE BİR TIP BIRAKIYOR ÇIKARKEN VE ONUN HAYATINDAN ÇEKİLİYOR. KALICI İLİŞKİLER ZATEN DİJİTAL GÖÇEBENİN TANIMINDA DA YOK. OLAMIYOR ÇÜNKÜ HEP HAREKET HÂLİNDE. SEYAHAT EDİYOR.

PORTEKİZ'DE
DİJİTAL VİZE VAR.
BİZDE DİJİTAL
GÖÇEBE VİZESİ VAR.
İSPANYA'DA ZATEN
ÇOK UZUN ZAMANDIR
VAR. BIRAZ DAHA
YUMUŞAK İKLİMLİ
YERLERDE BUNU
TERCİH EDİYORLAR.
FINLANDIYA'DA BİR
DİJİTAL GÖÇEBE
VİZESİ YOK. ÇÜNKÜ
ZATEN SOĞUK,
DİJİTAL GÖÇEBE
OLARAK KİMSE
ORAYA GİTMİYOR.
BULGARISTAN'A DA
GİDEN İNSANLAR
VAR. BALKANLAR
DA GENE... BUNLAR
HEP RAKAMLA ALIM
GÜCÜYLE ALAKALI.

göçebenin tanımında da yok. Olamıyor çünkü hep hareket hâlinde, seyahat ediyor.

Ülkeler dijital göçebelerin ekonomik avantajlarını düşünüp onları çekmek için neler yapıyor? Yerel halkı bu manada nasıl etkiliyorlar?

Avrupa Birliği içerisinde ve Türkiye'de şu anda dijital göçebe vizeleri başladı. Belli bir geliri olan ve ülke dışında bir şirkette çalışan kişileri çekmeye çalışıyorlar. Niye? Çünkü zaten orada konaklama için bir ödeme yapılıyor. Yerde yaşamak için bir ödeme yapılacak. Bunun dışında fazla da bir yükü yok dijital göçebelerin. Bir turistin yükü çok daha fazla. Çünkü turist orada 3-4 gün kalacak ve gidecek. Harcayacağı şey de belli. Dijital göçebe akışa karşılıyor. İnsanlarla beraber aynı havayı soluyor, aynı mekânlara gidiyor. Harcaması bir şekilde biraz daha fazla. Bu yüzden tercih ediliyor. Bir de nitelikli insanlar göçebeler. Yani hiçbiri bir inşaatta çalışmayı hayal etmiyor. Öyle bir profil yok. Mutlaka belli bir seviyede eğitimini almış, en az bir konuda derinlemesine uzmanlaşmış, birkaç dil bilen insanlardan bahsediyoruz. Bunları çektiğiniz zaman tabii ki burada yaratacakları gelir,

herkesin de arzu edeceği bir durum. Portekiz'de dijital vize var. Bizde dijital göçebe vizesi var. İspanya'da zaten çok uzun zamandır var. Biraz daha yumuşak iklimli yerlerde bunu tercih ediyorlar. Finlandiya'da bir dijital göçebe vizesi yok. Çünkü zaten soğuk, dijital göçebe olarak kimse oraya gitmiyor. Ama mesela Bulgaristan'da olduğunu duydum. Bulgaristan'a da giden insanlar var. Balkanlar da gene... Bunlar hep rakamla alım gücüyle alakalı. Bulgaristan Euro'ya geçti gerçi şimdi. Ben araştırmayı yaparken Bulgaristan Euro'da değildi. Balkanlar genel olarak alım gücünün hâlâ daha düşük olması sebebiyle tercih edilebiliyor.

Burada yerel halkın ekonomisine bir destek var. Ama bir yandan da yerel bütün kaynakları da kullanıyor. Bir taraftan baktığımızda ne güzel geliyorlar, yiyorlar, içiyorlar, işte hesapları ödüyorlar, evleri kiralyorlar. Ama -mesela Balı'de bununla ilgili okuduğum yerlerde görmüştüm- evler kiralandıkça pirinç tarlaları dijital göçebelerin konaklayabileceği bungalovlara çevriliyor. Pirinç azalıyor ve neticesinde fiyatı artıyor. Bungalovların da fiyatı artmaya başlıyor. Çünkü yerel halka kiralayacağıma dijital göçebeye kiralarım, diyor oranın sahipleri. Bitmeyen bir döngü var ortada: 6 ay bir dijital göçebe kalıyor sonra o çıkıyor başka biri giriyor. Bu anlamda evet, yerel halkı destekliyor ama ekonomik manada götürüyor da. Hem kaynakları azaltıyor hem de fiyatları yükseltiyor. Tayland'da nispeten anladığım kadarıyla bunun ayırıcına varılmış ki neyin dijital göçebeye neyin yerle verildiği daha net. Birbirine girdiği noktada zararın ne boyutta olduğunu uzun vadede göreceğiz.

Yerel hükümetler bazında düşündüğümüzde dijital göçebe kendi ülkesinden bir şirkette çalışıyorsa sonuçta o vergi oraya dönüyor. Bununla ilgili bir sorun görmüyorlar. Ama nitelikli iş gücünün dışarı çıkması, orada yeniden bir network kurup başka bir işe girmesi ve orada geliri üretmesi, vergi üretmesi tabii çok arzu edilen şeyler değil. O yüzden bu vizeler veriliyor ki gidenlere karşılık kendilerine başkalarını alabilsinler. Sonuçta bir kova gibi düşünelim, kovada bir delik var. Yukarıdan başka bir kova da beni dolduruyor. Bu anlamda sıfır denklem gibi bir şey bu. Bir yerden dolacak, bir yerden eksilecek.

Bu bireyler bütün özellikleri düşünüldüğünde sanki biraz özgürlüğe düşkünlükleri ve belli otoritelerin kontrolü altında bulunmayı reddediş tarafları ön plana çıkıyor, doğru mu?

Gözlemlediğim şu, ne kadar çok otoriter çevreleri görürlerse o derecede oradan uzaklaşmaya çalışıyorlar. Özellikle yeni nesil söz konusu olunca. Gene burada sorumlulukları unutmayalım. Sorumlulukların daha az olduğu yaşlarda bunu yapmak daha kolay. Yaş ilerledikçe bu tip döngülerin dışına çıkmak zorlaşıyor. O yüzden erken yaşta böyle bir özgürlük kaygısı olanlar çok hızlı bir şekilde bu konuya adapte oluyorlar zaten ve seyahat de onlar için kolaylaşıyor. Evet; bir özgürlük arzusu var, kalıplara sığmama var, tam bahsettiğiniz gibi tahakkümün karşısında durma var. Ama gittiğimiz yeri özgür kılalım gibi bir kaygı yok. Ben özgür olayım da gittiğim yer isterse diktatörlük olsun önemli değil.

Biraz hedonist ve bir adım ileri gidelim, fırsatçı bir anlayış. Fırsatçı çünkü orada uygun

Evet; bir özgürlük arzusu var, kalıplara sığmama var, tam bahsettiğiniz gibi tahakkümün karşısında durma var. Ama gittiğimiz yeri özgür kılalım gibi bir kaygı yok.

fiyata iyi bir konaklama alayım, istediğimi yapabileyim, istediğim saatte kalkayım diye düşünüyorum ama esasında onların da belli bir kalkma saati var. Çalışması lazım, bir işi var. Bununla beraber yine de kendi kontrol edebilme arzusu içerisinde bu hayat tarzına giriyorlar. Örneğin ben online psikolojik danışmanlık yapacağım diyelim. Başvurana "Tayland'da benim saat farkım 5. Öğle 2'den sonra alabilirim çünkü zaten Tür-

kiye'de saat 7 oluyor. Öğlen 2'den akşam 5'e kadar alabilirim." diyorum mesela bulunduğum yerin saatine göre. 5'ten sonra gezmeme gerek çünkü. O günü öyle planlıyorum. Veya paraya ihtiyacım varsa 5'ten daha ileri gidip ek mesai yapıyorum. Hasılı, evet bir yanda bir özgürlük var, tamam ama bir yanda da yok. Çünkü orada bir nakit akışı ihtiyacı var. O akış için de kendimi disipline etmem lazım. Verdiği saatte online

olmazsa iş kaçacak belki. Bir yandan arkadaşlar orada kokteyller içiyorlar, sohbet ediyorlar. Göçebe, "Bir dakika arkadaşlar benim bir görüşme yapmam lazım." deyip arka tarafa gidip görüşmesini yapıyor ve arkadaşları tarafından bu normal karşılanıyor. Ben istediğim zaman seyahat ederim diyor ama mesela öyle bir toplantı varsa uçamaz... İşin etrafında organize edilmiş bir özgürlükten bahsediyoruz. Para kazanma kaygısı olduğunda, saate göre evet özgürlük var ama aynı zamanda da yok oluyor. Dolayısıyla bir özgürlük yanılması söz konusu, var ile yok arası.

Dijital göçebe özgürlük kaygısıyla yola çıkmışken gig ekonomisiyle, kapitalist ekonomiyle sürekli çalışmayı, daha çok üretmeyi ve dijital kalmayı sağlayan bir ilişki kuruyor aslında. Belli bir konfora alışmış kişi de geri gitmek istemiyor. O yüzden bazen daha çok çalışmak zorunda kalabiliyor. Ekonomik olarak zorlandığı noktalarda hayır ben oradan taşınmam, diye dertlenen çok kişiyle görüştüm. "Böyle bir villada kalıyorsunuz ama başka bir yerde de kalabilirsiniz." dediğimde, "Yok şu anda buradan memnunum ve bunu devam ettirmek istiyorum." diyor. Bu son derece anlaşılabilir, insani ama aynı zamanda kısıtlayıcı bir durum.

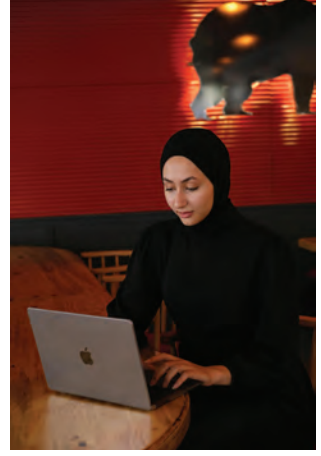
Neomarksist söylemde de bir nevi bu piyasanın içerisinde olma hâlinin dışına çıkılmayacağı kabulü var. Yani o piyasanın mutlaka içinde olacağız, onu kontrol edeceğiz ve bir noktada aydınlanma yaşanacak, zincirler kırılacak. Fakat içindeyken kırılacak diyor.

Burada da böyle bir görüntü var gibi. Zincirler kırılacak mı, çok emin değilim. O zinciri kırmaya çalışan, kapitalist söylemin dışına çıkan biriyle hiç karşılaşmadım şu ana kadar. Bir devrim yapalım gibi bir kaygıdan çok ben rahat bir hayat yaşarsam geri kalanı çok sorun değil gibi bir algı görüyorum. Para kazanmak için de sistemin içinde olmak lazım kısaca.

Herkes bu imkânı yaşamalı, herkes seyahat etmeli söylemi var ama bunun için bir birlik olalım ve yeni gelenlere destek olalım gibi bir kaygı ve çaba yok, bireycilik çok üst düzeyde, özellikle yeni jenerasyon için konuşursak. Tabii sosyal medyayla ilişkili kişinin kendi öz benliğinin değerini bilmeye çalışmasıyla ilgili çok fazla şey var burada. Ama başka birilerine yardım edeyim ve onlar da bu işin bir parçası olsun diyen fazla kişi yok. Olanlar da bunu bir bedel karşılığında yapmayı tercih ediyor. Danışmanlık olabiliyor, eğitimler açılıyor, atölyeler yapılıyor. Yakın zamanda bir dijital göçebe festivali

DİJİTAL GÖÇEBE
ÖZGÜRLÜK
KAYGISIYLA YOLA
ÇIKMIŞKEN GIG
EKONOMİSİYLE,
KAPİTALİST
EKONOMİYLE
SÜREKLİ ÇALIŞMAYI,
DAHA ÇOK
ÜRETMEYİ VE
DİJİTAL KALMAYI
SAĞLAYAN BİR İLİŞKİ
KURUYOR ASLINDA.
BELLİ BİR KONFORA
ALIŞMIŞ KİŞİ DE GERİ
GİTMEK İSTEMİYOR.
O YÜZDEN BAZEN
DAHA ÇOK
ÇALIŞMAK ZORUNDA
KALABİLİYOR.

yapıldı Antalya'da, daha çok bir toplantı havasında. Oraya pek çok konuşmacı çağrıldı. Yine ücretli tabii ki. Ücretsiz olmuyor bu işler.

Seyahat edip kalacakları destinasyonları nasıl seçiyorlar?

Benim gördüğüm insanların birincil önceliği sıcak bir yer olması. Hiç kimse soğuk yere gitmek istemiyor. Kış için de *dijital nomad* tavsiyeleri gördüm fakat ne kadar yaygın emin değilim. Benim gördüğüm herkes egzotik yerlere gitmeyi tercih ediyordu. Şu an biz sonbahardayız, kışa doğru gidiyoruz. Güney Amerika'ya ya da Güney Afrika'ya gitmenin zamanı diye çok fazla konuşan var. Çünkü ters mevsim aranıyor. Öte yandan Sri Lanka, Tayland, Vietnam, Kamboçya ve Bali. Bunlar hep egzotik ve sıcaklığı belli bir derecenin üzerinde olan yerler.

İkincisi tabii ki bütçe, alım gücü. Yerel paranın değeri ne kadar? Ben bir ayda ne kadar kazanırsam orada ne kadar ve nasıl yaşayabilirim? Bunlara çok bakılıyor. Bir Avrupalı; Güney Anadolu, Doğu Asya'ya doğru gidiyor. Bir Türk, Amerika'da dijital göçebe olmuyor. Çünkü dolar Türk lirasından daha pahalı.

Bu iki husus en temel şeyler zaten. Bunun dışında tabii ki görmediği bir yere -hele otantik olursa- gitme arzusu belirleyici. Bordeaux'yu görmemiş mesela, oraya gideyim ben diyor. Hep aynı yere gitmek turistin işi. Çok temelde esasında bunlar var. Bunun dışında çok tipik sorulardan biri internet nasıl? Hiç şaşmaz. Bu bütün *dijital nomad* forumlarında sorulan bir soru. X yere gittim, interneti süper. İyi çalışan interneti olan hosteller, oteller, villalar, bungalovlar en yukarıda talep gören yerler. Çünkü işleri bunun üzerine kurulu. İnterneti zayıf oldu mu iş aksayacak ve hiç kimse bunu istemiyor. Vize durumları da hep kontrol ediliyor. Gidileceği yerde mesela ne kadar kalınabiliyor? Vizeyle kolay gidiliyor ama 15 gün veriyor. 15 gün kısa, 90 var mı? Buna bakılıyor. 90 gün, 180 gün. Ne zaman girip çıkmam lazım? Biraz daha sağlamcı kişiler sağlık

sistemini kontrol ediyorlar. Ulaşım konusunu mutlaka kontrol ediyorlar. Turistler gibi her gün taksiye binme imkânları olmayabiliyor zira. Bu noktaları kontrol etmek için çok da güzel uygulamalar kullanıyorlar. Uçak bileti için girin bir bakın muazzam uygulamalar öneriliyor.

Güncel olarak gidilen destinasyon listesi sürekli değişiyor. Şimdilerde Tayland'da Chiang Mai diye bir bölge çok önemli. Güney Afrika özellikle yükselen bir yıldız olarak görülüyor. Bali zaten bu işin, onların deyimiyle, merkezi. Bali'ye gitmeyen dijital göçebe sayılmıyor. Genel olarak Güneydoğu Asya çok ön planda. Sri Lanka nispeten yeni bir destinasyon olarak öne çıkıyor. Türkiye bu haritanın neresinde? O kadar da merkezli bir yerde değil. Ben daha çok talep göreceğini düşünürdüm fakat çok büyük bir talep yok.

Lizbon bu haritada yer ediniyor. Buna rağmen göçebelerin Euro ile harcama yapmayı cazip görmediklerini hatırlayalım. Tayland'da baht ile alışveriş yapmak çok daha cazip. Güney Amerika'da Peru veya Kolombiya'daki Medellin şehri, Meksika'dan Cancun benzeri yerler göze çarpıyor. Her kitadan da bir şeyler söylemeye çalıştım. Avustralya uzak ve dağlık bir yer olduğu için giden yok. Oraya gidene kadar Bali'ye gidiyorlar. Fas da bu rotaya yeni girmeye başladı. Çünkü mevsimi çok güzel. Denize ne kadar yakın o kadar iyi. Öyle, kural o biliyorsunuz. Örneğin ben şöyle bir konuşma hatırlıyorum: Sri Lanka'daki bir arkadaşına görüşmeyi onun saatıyla kaçta yapabileceğimizi sordum. Benim saatim 2 gibiydi. Onun saatıyla 10-11 oluyordu galiba. "Sabah sörf yapıyorum çok erken bir saat olmasın." dedi. Sabah sörf gidip öğleden sonra çalışıyor. Bu tabii çok da cazip bir hayat, keyifli. Dijital göçebe bu tarz şeyleri yapabileceği yere gidiyor. Lizbon'da bunu yapmak zor, İstanbul'da zor. Sri Lanka dururken Lizbon'u seçmiyor tabii ki bu yüzden.

Yapay zekâlaşmanın artması ve küreselleşmenin gün be gün yoğunlaşmasıyla

dijital göçebelik nereye doğru gidiyor?

Önce kısa cevap vereyim. Daha, daha, daha, daha çok artacağını göreceğiz. Web siteleri için içerik üreten insanlar, metin yazarlar artık çok çok azaldı eskiye nispetle. Çeviri de maliyetleri nedeniyle artık yapay zekâyâ daha çok dayanan bir şey olmaya başladı. Şimdi bu insanlar ne yapacaklar? Yapay zekâ gelecek ve işlerimizi elimizden alacak şekilde aktarmak istemiyorum ama belli noktalarda insanları geri plana atacağı kesin. O insanların da farklı bilgi birikimleri ve yöntemlerle para kazanmanın yolunu bulacağı çok açık. Sanayi devrimindeki makineleşmenin yapay zekâyâ çok benzer olduğunu düşünüyorum. Orada da işlerin azalacağı ve insanın geri plana düşeceği korkusu varken şu anda bizde de aynı korku var. O kadar korkulacak bir şey mi, bu konuda tereddütlerim var. Ben geri plana alındığımda

başka bir yolla kendime gelir kapısı yaratabiliyorsam bu hayatı devam ettiririm. Etti-remiyorsam zaten dönmek zorunda kalıyorum. İnsanın dönecek bir yeri olması da çok kötü bir şey değil. Bunlar düşünüldüğünde bir dijital göçebe yapay zekâlaşmadaki artıştan faydalanır mı? Kendi işini yapmak için çok olumlu etkilenir. Fakat bu işler yapay zekâ tarafından da yapılabiliyorsa o zaman durum biraz karışıyor. Bu akademisyenlerin de içerik üreticilerinin de ve genel olarak bir insanlığın sorunu. Buna nasıl yaklaştığımız önemli. Çözüm için yeni yollar aramaya hazır mıyım? Esnek miyim? Çevik miyim? Yoksa yapacak bir şey yok. Benim bilgisayarla da alakam yok, artık bu işi yapabildiğim kadar yaparım mı diyeceğiz? Belli ki dijital göçebeler bunun çok ötesindedir. Çünkü dijital hayata hâkimler, işin tam ortasındalar ve yeni bir yol bulmak için her zaman zihinleri açık.

Bir dijital göçebe yapay zekâlaşmadaki artıştan faydalanır mı? Kendi işini yapmak için çok olumlu etkilenir. Fakat bu işler yapay zekâ tarafından da yapılabiliyorsa o zaman durum biraz karışıyor.

Özetle, yapay zekâyı işi daha verimli hâle getirmek amacıyla kullananlar kazanıyor olacak diyebiliriz. Dijital göçebeleri de böyle bir ekip olarak hayal ediyorum. Yapay zekâdaki gelişmeler onların işini daha da kolaylaştıran ve teşvik eden, esneklik ve uyum sağlama vasıflarıyla da paralel giden bir gelişme. Bu konuda Berman'a ve *Komünist Manifesto*'ya selam vererek, "Katı olanlar buharlaşacak, sıvı olanlar akışta kalacaklar" diyorum. Akışta kalmanın önemi burada çok ileri.

Bağlantılı olmak, yalnızlık üzerinden konuyu psikolojik iyi hâller çerçevesinde yorumlayan yaklaşımlar da var. Siz ne dersiniz?

Dijital göçebenin kökle bağlantısı çok kuvvetli olmayabiliyor. Şöyle düşünün; gidiyorsunuz Chiang Mai'ya, saat farkı var, kendi hayatınız var. Buradaki arkadaşlarınızın belli bir hayatı var. Dolayısıyla, eskisi kadar bağlantılı olamayabiliyorsunuz. Geldikçe göç-

rüşmek çok yaygın. Uzaktan görüşmek çok da kolay değil. O bağları biraz esnetiyor tabii ki. Fakat tam kopuyor da diyemeyiz. Mutlaka, en azından Türk örneğinde söyleyebilirim, burayla bir bağları kalıyor. Onlar bağlantıda olurken artık kendi benzerleriyle bağlantıda olmayı tercih ediyorlar. Çünkü aynı yaşam stili, yargılanmayacağını biliyor seyahat ettiği için. Ve belli bir saatte çalışması gerektiğini kabul ediyor diğerleri. Benzeyenlerle bağlantı çoğalıyor. Benzemeyenlerle bağlantı da doğal olarak azalıyor. Fakat iyi olma hâli yalnızlıkla baş edebilme becerisiyle çok ilintili zira onlar bir başına değiller ama yalnızlar. Sonuçta düşünürsek, göçebe her gittiği yerde de yeni bir komünite oluşturduğunda seyahat ettiği anda o komünite dağılıyor. Onun için online komüniteler çok yaygınlaştı. Ben Chiang Mai'deyim, o Bali'de, öbürü Sri Lanka'da. Nasıl buluşacağız? Hemen bir online toplantı yapıyoruz, diyor. Peki yüz yüze hissiyatı veriyor

mu? Vermiyor. Bu konuda da görüş çok net. Buna rağmen iyi olma hâliyle alakalı olarak en azından bağlantıda kalma arzusu var. İyi olmak sadece bireyin kendi varoluşuyla iyi olmak değil ki, çevresiyle de tanımlanan bir şey. Sosyal olarak daha geniş ağları sahip kişiler daha iyi baş edebiliyorlar yalnızlıkla. Ama daha içine kapanık kişiler çeşit çeşit tepkiler verebiliyor, komple bırakıyor belki. Mesela tezi tamamlandıktan üç ay sonra görüşme yaptıklarından bir tanesi, "Ben temelli yerleştim, seyahat etmek o kadar da bana göre bir şey değilmiş." dedi. İlk görüşmemizde tam tersini anlatmıştı oysa. Dediğiniz gibi iyi olma hâliyle bağlantılı olma hâli çok kıymetli bu açıdan.